

բիեռնն քաղցել էնիս, եւ պին որն գինի մը խմել եւ թօթու մը անեւ, ի հայուն յօնու քեկի լուր ինչ եւ այլ յտեսն մի խմել ժամանակուոց զգեստ ենիցու եւ այս եւ թէ սիրոց ճշմարդ ի վերայ խարիծիլ ճամարդ կամ թթու, ինչու կամ անուու կամ նուու, եւ ի քայախն հոտուու: Եթու ճաշը իմի՞ տաց ջաւր ևսէ երեսուն քառա՞ եւ ի առնեն յուշիկ ի լուր նկ: Եթու որ հայուկ միմի՞ երեսուն քամ տար լուր այլ իմէ, պահ մի կաց եւ ի բարիփ մըւա, եւ շատ մի կալ ի ներեւս: Եթու ինեւս ու երեսուն քամ ջօրաց կամ, եւ ի ներեւս կուու դրամ ըռեւէն հունչ խառնէ կամ պարաստուն ի նուու չառա, երեսուն քամ ջուր կամ անուէ, իմէ, եւ պահ մի համարդի, եւ ջար կեր չափ մոլոց մասմակի: Եւ զիրիսամ հաւուլ: Եւ ի հայուն վերց պակաս ջուր իմէ ի ծառաւ եւ յերիծագաւն երկու կերիսաց զինի ևսէ:

Դոյն մասցեալ երկու դեղագրաբաց միյսն եւ եթ սկիզբը նշանակուած է Գրիգորյ համար սահմանուու ըլլայն՝ պայտեա: “Ա. Ա. մարուս իոն թիւն քժիշկին Գրիգորյ երես յաշնանաւութքն ինչ լըրդն ցաւէր եւ ի Սուլաբրին ջանց:” Խոս կվերընիր չուունի որոց անուն հիւանդի, այլ միյսն պայտափ կը ծանուցուի թէ: “Ա. Ա. մարուս որ թիւն քժիշկին դրեց յյու սուսպահունյուն օգտակար եւ աղէի:

Հ. Չ. Յ.

Լ Ե Զ Ո Ւ Կ Ա Ն Ա Կ Ա Ն

Հ Ա Ց Կ Կ Ո Յ Ե Ց Ց Տ Ո Ւ Կ Ե Ց Ց Ո Ւ Կ Ե Ց

Այս վերապարին ներթեն հրատարակած է ծանօթ հայագէտն հրաւագն համապատասխան գալուած անուաց կայս (H. Ա ն հ ե ս ե մ ա ռ ա ն, Die altermärchenischen Personennamen), որը բնագործն մէջ ութ մէջ է ծը կը զրաւ: Այս ընտական մէջ անուած ինչ պատճենի արագալնանան անուած, որոց վայր անցուած պարու պահու իսկ հայագէտ, եթու նայքընիք մէջ մըած պարսկերն ըստորուն վայր զրամանակ ընկափարութիւնը լոյս տեսնէ: Ցաջորդովս կը ծանօթացննն մեն ընթերցուաց հայ անուած այս ուսումնասիրութիւնն ամրդունին: Դուքս մասցած մն աստ ամու այսնպիս մասկոր, որ ներպական ընթերցուաց համար նեն, օրինակ համար զերման. Թարգմանութիւնը հայ անուածն են:

Հ. Յ. Յ.

Յաջորդովս հետազուել կ'ուզենք թէ անուածը դրութեան հնդեւրոպական պյն կերպն, զոր պարզած է Գիլք (Fick) յունական յատու անուած վրայ գրած իւր երկասիրութեան մէջ (Կեօթինկ, 1874), հայերենն մէջն ալ՝ ըլլայ նաեւ դոյզն նշամանոք միյսն՝ մասցած է թէ ոչ:

Հայերենն մէջ անուածնց հետազութեան շատ աւելի մէծ գժուարութիւններ

ընդգէմ կ'ելլեն քան լեզուական ուրիշ ասպարիզաց մէջ՝ հայ անուածնց ատազնին իմբուրուն նութեան պատմառաւ: Հայ պատմագիրը անուածնց շատ մէծ քանակութիւն մ'աւանդած են, ինչպէս անոնց գրոց կից ցոցանիրեն կրնայ տեսնուիլ: — այսպէս միյսն Մ-վիսէ նորինացոյ (Հարաւատ եւ անհարազատ) գործոց անուածնց ցոցակը հազարէն աւելի անուն կը պարունակէ: Սակայն երբ ի մերձուաս դիմենք՝ պյու առերեւայթ հարասութիւնը շատ զգալապէս կը նուազի: Վասն զի նախ հայ պատմագիրը մասամբ միենացն անուանքն կը կրնեն նիւթըն նշոննութեան եւ յետնագշյան մատենագրին նախընթացէն կախամ ունենալուն պատմառաւ: Երկրորդ աւանդեալ անուանք չեն պարզապէս յատուկ անուանն մարդոց, պյունաեւ աշխարհագրականք, եւ առաջնինք չեն միյսն Հայոց անուանն մը, որոնք սակայն չեն կրնար քանակութիւն մը, որոնք սակայն չեն կրնար ամրողութիւնն մը: Այս հետազութեան հիմն ըլլայ: Վասն զի մեծաւ մասամբ մինիկ հայ անուանք չեն ասոնք, պյու փոխառեալ յորջործմանք: Ինչպէս որ Արշակունեաց եւ Սասանեանց ժամանակ բազմաթիւ պարսկերէն, եւ քրիստոնէութեան ժամանակ յունական եւ ասորական բառեր մտած են հայերէնն մէջ, պյու պէս ալ պյն միջօցին շատ մ'աւար անուանք եկած են ի Հայու եւ տարածուած Շնան հն ընիկ հայերէն անունները վարերուով: Ընդհանրապէս պարսկերէն (մեծա մասամբ՝ արշակունին) անուններ կը կրէն աղնաւականք. եկեղեցականք¹ Ս. Գրիգոր, յունական եւ աստրի անուններ, միջդեպ ժողովուրդը պահցից թերեւս երկար ժամանակ իւր ինիկ հն անունները, բայց ասոնք գերբանապար ցանցառ կը յիշուն: Վասն զի ու ամիկը պատմագրաց քով աննշանանք եր եւ իւր անունը գժուարաւ կրնար Արշամակութեան արժանի համարուիլ²:

¹ Եկեղեցականց մէջ կոյին բաց աստի ձննքեամբ Ցայցի Ալոքիներ, ինչպէս քանդպիկուուն գունիւն պայտա ասորին եւ իւր աշունիքուուն պայտա ասորի: (Բառազար, ապ. Ա. Է. մատ. 1832, էջ. 36, 42, 218.) Փառառու և Ալոքուուն հնագու հուսուուն (Խոս. թ. 265:)

² Արշամէն իւ մշտիւն եղիշէ բոլ (ապ. Ա. Է. մատ. 1859, էջ. 253) ապր մի անուն անուն (էջ. 140, 141 մատունին կ'անուններ): Հայուն անուն (էջ. 266–313): Ք մինչեւ լուս Փառկերու (էջ. 283) վաճառական մըն եր, որ եր ազգա խունիքն պյունիք Շատաստոնիք մը: Ա. առ ոչ թէ իւր անուաններութեանք, պյու իւր ձննդան համար իւսունիքն, կը կառւէր, պյունիք Եւրիթը: Խոսիքն է նոր-

Խթէ արդ մէկի ժողովնք այս պարակերէն եւ քրիստոնէական անուաննն ցորչափ որ իրբէւ այնպիսի կրնակը զառնոնք ճանչալ, կը մայ անուանց մացորդ մ'որ ըստ իս երկուքի կը բաժնուի, անոնց՝ որոնց ստուգաբանութիւնն մընի է թիծի համար, եւ այնպիսնեաց՝ որոնք առաւել կամ նուազապահովութեամբ կը մէխունին Հայերէնով։ Առաջինները չեմ կրնար ոքոքածել Հետազոտութեան համար, թէեւ Հայաձեւ լլաւան (— իրէնց ճայնական կազմութիւնը յատուկ Հայերէն կերպարանք մ'ունենայ) ։ Կամ ու։ Այս կարգէն են Ներտեւեալ անունները։¹

Աշումի Սիւնի (Բուզ. 28). Աւոր բագրատունի (Սիրէսո, տապ, Գետրը. 1879, էջ 56.) Առաջար Ամատունի (Պազ. Փարպեցի, տապ, Վենետ. 1875, էջ 201, 256.) Առաջար աւք Վանանդայ (Փարպ. 126.) Արտօ իշխան Գողթա (Բուզ. 29.) Արտօ Գևորգի (Բուզ. 233.) Արտօնի Գևորգի (Փարպ. 126.) Արտօնի Եպիսկոպոս Բատենյա (Բուզ. 265.) Բաբոց՝ Հայր Պատայ Արտակունոյ (Փարպ. 255.) Բաբոց Սիւնի (Փարպ. 21. Գորչըլ Մաշխական (Փարպ. 27.1. Բուզ. 104.) Գնէւ Եղօրորդի Արշակյա արքային Հայոց (Բուզ. 90.) Գնէւ Եպիսկոպոս Գերշամայ (Կորին, տապ. Վենետ. 1833, էջ 17.) = Գնէւ (Մ. Խոր, տապ. Վենետ. 1865, էջ 258) Գնէւ Իշխան Հաշտինց Գւաւաբն ի կամբնական տոհմէն (Բուզ. 29.) Գորոնի Իշխան Զարյ (Բուզ. 29.) Դաւոր Առաւելան (Եղիշէ, 150, որում աել Դաւոր կըսէ Փարպեցի՝ էջ 256.) Գորինուա Եպիսկոպոս Վանանդայ (Բուզ. 270.) Գումի Երէց Արտաշատու (Բուզ. 172—5, իսկ Մ. Խոր, (223) ունի Գումի՞ց Հրէական ցեղէ). Խորոր ի գաւառէն Արցամաննեան (Փարպ. 454, 455. հմնա, Եղիշէ 77, Կորին 20.) Խորոր Եպիսկոպոս ի գաւառէն Կարնոյ (Բուզ. 105. Մ. Խոր, 206. սեռ. Խորոր՝ էջ 213.) Խորոր Մամիկոննեան դուստր Մարզզամի, քայլ Արշամաբէկի եւ Գրիգորի (Կիրակոս Գանձակիցի, տապ.

պարու. Խնձ, ուստի պահւու. Խնձէն, հին պարու. (b) Ուշից, անձնեցաւ-ի մասնկամբ տանձն = հին պարու. (b) Անձն.

¹ Անձն մէջ կրնեն ուստի դամաւէլ թիծի անձնութ պարուի եւ ասորի անուններ, ներկա բարովիք օստարափ, հրամափակի գաւառների առանձակ անձնաւու. Եթէ ինչ անձնաց անուններէն ասինք, իսու Հայոցպատրիութեան կոր միուց ի բարե Հայու. Արյարա, Տուրութեան եւ Վապուրափակ։ Խոսց եւ Անձնաց մէջ անշառու աւելի բարձամաւի էին Անձնացը եւ Քուրուքը հնացան անձն ի Անձն և կ պարու, փս (Ծի սիստեմն է Հեմսաւեռեւնան) հաշանական ցեղիք։

² Այս անձնանք, որ առաջ՝ ինձ, առաջ, առջ կաւարանի, կը ցաւընեն հայ անձնական տոհմէն եւ յագնական ցեղանքի մէջ հնացեան ընէիք։

Վենետ. 1865, էջ 211, Վարդան, տապ. Վենետ. 1862, էջ 140. պարսկերէն է՝ “ԱրեգաՅն թագաւորի, նշանակութեամբ։” Կնան Ամատունի (Մ. Խոր. 233.) Կոբու տէր Ամատուննեաց (Սիր. 48, 56.) Մուշիւց ի գեղէն Հացեկաց* Տարօնց (Կորին, 6. Փարպ. 33 = Մերոպ, Մերոպչ աւ Մ. Խորենացւց.) Մուշ Դիմաքաբան (Եղիշէ 58, Փարպ. 190.) Մուշ (ասրերէն) եպիսկոպոս Արծուննեաց (Փարպ. 124.) Մուշիւլ Մակի Կոննան (Բուզ. Են.ն.) Յաշուր Արծուննի (Փարպ. 495.) Պատու բագրատունի (Մ. Խոր. 225. Սիր. 53.) Մուշունու տէր Անձնայ ի Ծոփս (Բուզ. 160.) Մուտու Գարեղնեան (Փարպ. 408.) Մուշիւլ Եպիսկոպոս Բզնուննեաց (Եղիշէ, 22.) Վաղինակ Սիւնի (Բուզ. 21, 250. Եղիշէ, 106.) Վաղի Մամկննեան (Բուզ. 9, 16, 238. Արծուննի անդ, 47. Հմնա, Վաղի եւ Վաղիտան Թագաւորդ Ազունից առ Մ. Կազմնաստացւց, տապ. Փարպի 1860, Ա, 129.) Վաղի աշակերտ Գնմայ (Բուզ. 272.) Վաղիւլ Գնմանունի (Փարպ. 381.) Վաղի Կամարական (Եղիշէ, 150) = Վաղի (Փարպ. 256.) Վաղիւլ Իշխան Վանան-դայ (Բուզ. 29.) Վրի (սեռ. Վաղի) նախ Մաշխական (Փարպ. 126.) եւ Երկրութ, որդի Արուց լրի (Փարպ. 354—356.) Տիրի Եղի բարորդի Արշակյա արքային Հայոց (Բուզ. 90, 104.) Տիրոց Բագրատունի (Եղիշէ, 71. Փարպ. 195.) Տաճու Եպիսկոպոս Տայոց (Եղիշէ, 22. Փարպ. 125. Արծուննի Եղիշէ, 150, Փարպ. 256. Գնմունի Եղիշէ, 77. Փարպ. 213) Գրն-դունի. Խշոտնի Բուզ. 47.) Փաղու Պալմանի (Փարպ. 393.) Փաղու Առաւելի Եպիսկոպոս (Եղիշէ, 150) = Փաղու (Փարպ. 256.) Փաղու (Փարպ. 222.) Փաղու* (Փարպ. 126, 211.) Փաղու-յէս գուստը Սիւնյն Անդակյա, կի գնէլայ, եւ ապա արքային Արշակյա (Բուզ. 116, 133.) Փաղու սենեկապեա Տիրանոյ արքային Հայոց՝ “ագաւ սինի” (Բուզ. 49.) Քաջու Սահա-նունի (Փարպ. 441.) սարկաւադ լրի (Եղիշէ, 139. Փարպ. 222.) Քաջու Եպիսկոպոս Տու-րուբերանի (Եղիշէ, 22. Փարպ. 125.) Քաջու Առաւելնեան (Փարպ. 467.)*

¹ Արշեար = պարակ. սարմա (լուփայ, աղպար)

² Արշեար հայ լուբ բարի հետ կապ անք,

³ Պարմեն-Երեն Օնօքածոց.

⁴ Տարուրի է անձնաւերէն Բարակ, որ Հայութիւնի մէջ միայն Պատու հնաւուի հնաւու. Հմնա, յամաւի յիշուածն Պատու.

⁵ Պարմենի բար-այնձան. (Նուդեկ.)

⁶ Այս է մէջ բարուած անուան համար մէտան է պահաւարէնի եւ Հայութիւնի մէջ, եւ այլու ի պահաւարէնի մէջ է անուան անուան համար մէտան է պահաւարէնի մէջ, եւ այլու ի պահաւ-

Այս ամէն անուանըր մէկդի հանելէն ետքն, ինչպէս նաեւ քանի մ'ուրիշներ ալ, որ անապահով կամ ստեղծեալ են, կը մանայացըրդ բնիկ հայ անուանըս:

Այժման, անոն կամ մականոն ինո՞լ մը Սամուելի Անեցւոյ քով (յամի 1126). Հմմ. Չամէնն, գ. 45. Brosset, Collection II. 461. Հայերենն այդեան է զարի այծ:²

Այրուտ. Այնուի մը (Եղիշէ, 77.) Հայերէն՝ ոյսո՞ւ է՛թզուկ, ածացեալ ոյց բառէ եւ ո՞չ մանէկէ:³

Առջե՞ծ, հայ իշխան մը Թէկուրանի (Հայկական Միջազգայի) 2ամէ. գ. 55 (յամի 1136.)

Առանու. Ամատոնի մը (Եղիշէ, 150. Փարպ. 256, 340. Հմմ. Մ. Խոր. 43.) անշուշտ լուծելու ենք՝ ո՞ն-ո՞ն, որ կազմուած ըլլայ ո՞ն- (սեռական՝ ոյց բառին) կամ ո՞ն- (ուղղական ո՞ն, մք. Հ.ց. Տանի առ Եղիշէայ, 448, որ յիշուած է եղիշերու եւ վարոսի հետ, իր պարագի աշխարհու) եւ ո՞չ մանէկ, որ բնիկ հայ մանէկ մըն է եւ կը կազմէ նախ նուազականներ, եւ երկորու ածական անուններ ուրիշ անուններ (գյականներ):

Առանու. Արծուունի մը. (ի Յոջը. Մատենագրութեանց Կորեան, Մամբրէի եւ Դաւթի, Վենետ. 1833, էջ 99.) աշակերտ Մաշմացի (Փարպ. 205. Մ. Խոր. 259.) քուրմ՝ մը (Զենուր, 25.) Հայերէն ո՞յսո՞ւ կը նշանակէ քար, ժայռ, սին, պատկեր (statue): — Տարակուական է:

Արուունու. Բագրատունեանց անէն, կի՞ն Սեւատայ, որ պարականն ընտանիք մըն էր (Յոջէ. Կաթուղիկոս, տպ. Մոսկ. 1853, էջ 61.) Հայերէն ո՞րո՞ւնու է առաօտեան աստղն, լուսաբերու — Հմմ. Առո՞ի դիցուհին, զօր Ափրիլստեայ համազօր կը գնէ Ագաթանցեզոս (տպ. Վենետ. 1862, էջ 607.), եւ ըստ Ապրդանայ (էջ 9) գուստը էր Կոյք. կազմուած սուշ բառէն եւ էլ նուազական մանէկն մանէկն, սեռ. ո՞յսո՞ւ հագոյն ժամանակները:)

Արդյոյ. աշակերտ գնդայ (Բուզ. 272.) Հայերէն ո՞րո՞յդ կամ ո՞րո՞ւնունն է (գերմ. Lerche):

¹ Այսպիսի են Մ. Խորեացւոյ քով Նախագայն ժամանակի քանի մը հայ անուանը: ² Համար. Արծունի անուանը (Բուզ. 27) — Գործը Առաք. թ. 36. Տաբիոն (Տաբին) որ թարգմանեալ կը Սայերէնի (Տօրոսէ) ոյժեան եւ առանի: ³ Ի հայի ո՞ւ ժամանական մանէկ կը տեսաւի-ուու մանէկն փրկուցներու նշանակութիւն առած ըլլայ. զի՞ն ժամանակին այս նշանակութիւն չունի պարուր. Հմմ. Քերեւու-ուու, գոյ. շ. էլլու բառն: ⁴ Այս բնիկ հայ մանէկն քով կայ նաեւ ածական

գոյերէնի, (Եղիշէ, 12.) ի տանէն Սրոււանձաւեանց (Եղիշէ, 93. Փարպ. 213.) Ուշշտունի մը (Բուզ. 17.) կազմուած հայերէն բուրդ բառէն ինո՞ւ եւ ո՞նչէն մանէկն (Հմմ. ան եւ ո՞նչէն), ուստի այնպէս՝ մնչպէս է գերմ. Gersner անունը⁽⁴⁾

Գոյու. Վահեւունի մը (Եղիշէ, 33, 71.) կամ ուղիկոսն ի այսոց գաւառէ Առահեզ գիւղէն (Փարպ. 333.) Հայերէն գիւղ է՛ գտնելն, հնարենն, եւ անէկ հանուած շահն: — Անհանական է:

Գոյու եւ գուշն, երկու եղբարքը ընկերակցը Բարիկնի Սիւնոյ (Մ. Կաղակ. Ա. 211.) պարսկէրէն ցօն է՛ գայրի էշ, եւ հայերէն գոյուն է գայրի անսառուն⁽⁵⁾

Գինու. Ի Ցարոնոյ, աշակերտ Դանիկէլ (Բուզ. 271.) Հայերէն էինտ (= բուն էին):

Գուստը.⁶ Կի՞ն Վարդանայ (Կոր. 25.) Հմմ. Dughdā մայր Զատդաշտի բունդեհէլք մէջ (West, Pahlavi Texts, I, 144.)

Գուստէն մամիկնեան իշխանուհի, նու Մեծին Սահակայ, կի՞ն Սորտակեամին Վարդանայ. (Մ. Խոր. 270.) մեւնցն անձն Ասոշ-կայ քով (տպ. Փարփ. 1859, էջ 78) կը կոչուի Դավուի եւ կ'ըստի Թօնս Ս. Սահակայ, Հայերէն բոսուոր բառն աեղ պարսկէրէն բոսուոր բառը դնելով. դիսի հայ՝ բոսուուի:

Եղիշէյ, եպիսկոպոս Անձեւացեաց (Եղիշէ, 22. Փարպ. 125.)

Եղի՞ն. Եպիսկոպոս Բագրեւանդայ (Եղիշէ, 22. Փարպ. 125.) Եղի՞ն ի գեղիէն Կոլլայ Այրարատ գաւառն (Կորին, 20, 21. Մ. Խոր. 258) = Եղի՞ն (Կորին 21 եւ 99 Յոջ. Դաւթի գրոց) կազմուած նշն բառէն եւ նուազական դի եւ ո՞չ մանէկն:

Երանէն. Գուստը Տիրան Շնագցն Թագաւորի մը. Գուստը Տրդատայ Բագրատունեաց (միայն Մ. Խոր. 141 կը յիշէ) Հայերէն Երանէն է Բեատա.

Ընդուու. Իշխան Ածէկց (Եղիշէ, 71.) մնչո՞ւն է գոյը արու հօրթ:

Թա՞մ. Կամարական մը (Փարպ. 256.) որուն աեղ Եղիշէ (էջ 150) Թա՞մուն կ'ըսէ. Հմմ. Թա՞մուն Դիմարպեսան (Եղիշէ, 77. Փարպ.

¹ Ազգական թեան բառեր (Հայոց, մայր, եղբարք եւն) պարսկէրէն մէջ ալ կը գործածուի բրու մարու անունն առ Նօլդ եւ օ. Pers. Stud. I, 27) եւ նաև մանէկնաց մէջ (առ Նօլդ եւ օ. WZKM, VI, 307 իշ. ո՞ր կը ցուցի որ կան օրինակի համար ոյց նշանակութեամբ մանէկ Դավուի, Հայուի, Հայուր, Հայուրաց, Եղի-

185.) Թամուլ վանանդեցի (Եղիշէ 90. Փարա. 210.) թամի, եպիսկոպոս բասենցի. (Եղիշէ 22, 139. Փարա. 125.) Հայերէն թամ է ձեռաց ներքսակողմ, ոտքին ներքանը, եւ ընդհանրապէս ոտք (անամնոց). նույուլ է թամ անամնոց, ուստի թամին նուազական -ի մասնիւա կազմածած է թամէն:

Թամէն. (Ժիշուած է միայն տեռականը՝ թամունց). Բագրատունի մը (Թօվմ. Արքունի, տպ. Պետրո. 1887, էջ 109.) հայր Արգումենիչի (անդ. 309.) որդի խեցենկայ, հայր Թադէոսի (անդ. 310—311.) որդի Թադէոսի, հայր Արգիմենիչի (անդ. 311.) Հայերէն թամ բատէն եւ -ի նուազականէն կազմուած:

Խէմանի. (Ստեփանոս Օրգէւեան, տպ. Փարիզ 1859, թ. 61. Յովհ. Կթզ. 79) իբրև վաղաշական մականուն Սիւնեցն Վասակայ. Էւխոն բատէն եւ -ի մասնիւան կազմուած:

(Մասնաւու էու անդում.)

ՍԱՅԵՆԱԽՈՍԱԿԱՆ

ՆՐՈՎԳԻՑՆ ՈՂՔԵՐՔ Ռ. ԽՐԵՆԵՑՈՒՑ

Յաջողութանական մատնահասանին ընտութիւն մըն է Թարիէն հայագիտին “Հանգիսին, մէջ հատարակած հնապատճենաց, որ լոյս տասէ է Խոօս Օօօքնուն (Խոօս Օօօքնուն) թեթիւն մէջ (Թիֆլիս 29 Ապրիլ, 1894. թիւ 3552:) որին է Հայաբան մամասին վաստերէի ուսուցապնտութեան հայր.:

Օնամօթ հայագէտ պրոֆ. Փարիզի արեւելեան լեզուաց գլուզ, Կարիեր, վերջերս գլուզ մը Հրատարակեց որ նուիրած է Հայոց պատմութեան “Հօր”, Մովէս Խորենացացն, Մինչեւ հիմայ այնպէս կը կարծուէր, — թէեւ այս կարծեաց գէմ են ի վաղոց անտի Գուտշմիտեւ իր նախարդներն, — թէ Մովէս Խորենացի եւ, դարու պատմագիր է, Կարիերի քննութիւններն որ ապուած են Վիեննական հայ ամագրի “Հանդիսին մէջ, կը գրաւեն Խորենացացն վերջագրաւած պատմութեան վերջնական յօրինան ժամանակը սահմանելու խնդիրը: Հանգուցեալ Պատկանեան Խորենացացն ընդառածած աշխարհագրութիւնն տարած մինեւ է, դար: Խոկ Կարիեր աւելի յառաջ կ'երթայ եւ Հայոց պատմութեան “Հօր, աշխատութեան մէջ մասե աղբիւներու հիման վրայ այն պատմութեան յօրինամը կը մէջ մինչեւ է: Դարու վերջը կամ ըկ սկիզբը: Այս կարծեաց իբրև ապացոյց կը ծառայէ այն մտա-

ծութիւնը թէ Մ. Խորենացի օգտուած է Սոկրատոյ եկեղ. պատմութեան հայերէն թարգմանութենէն, որ եղած է է. դարու երկրորդ կիսուն: — Կարիեր՝ ի մէջ այլոց, Սոկրատէն փոխաւեալ կը համարի Խորենացաց այն գլուխն, որ կը պատմուի Ս. Կունէի քարոզութիւնն ի Վասասան: Սակայն այր գլուխ մէջ Ժիշուած յատուկ անունները (Արմալ. Կունի, Միշան) մտած կու տան թէ կար որիշ աղբիւր մը, որ յիշուած էին այն անունները. այլապէս անհնար կը լինէր բացատրել Խորենացաց գրքն մէջ ասոնց յիշատակութիւնը, երբ բացացիայ են այն անունները Սոլիմնի ու Թէուդիութիւնի քայլ: Այս մասին Կարիեր՝ Խորենացայ աղբիւրը չի յիշատակուր, բայց Հանգուցեալ Բակրաձէ պայտիօի աղբեւր կը համարի Արաց պատմութիւնը: Այժմ, երբ գտնուած է “Վրաստանի գարձը”, յիշատակարանն, որու յորինումը կը վերաբերի է. դարուն, անհաւանան շնչեւար վրացի պատմագրին ննջադրութիւնը եթէ ընդ սմնի ի նկատ առնուի, որ քանի մը Հայագէտները Խորենացաց պատմութիւնը կ'իջնցնեն ոչ միայն մինչեւ Ը. այլ նոյն իսկ մինչեւ թ. դար:

Թրգմ. Կ. Տիրուան:

Ա. Խ-Ա:

ՊԱՏՍԱԿԱՆ

ԿՈՒԿՈՍԻ ԿՈԹՈՒՐԴԻ ԿԵՍԵ ՀԱՅԵՐՔ Գ.

Խուեսն յայտնի է այս օրս Վրացի կաթողիկոսյց գլուզուր պատմանարանն եւ հոգեւոր ու մուռա գինդրոնն է Կ. Պոլի Գէրիդիւղն վանքը, որուն Հիմնադիրն եղած է Տէր պետրոս Ա. Խարիսմարեան,* 1849 թուականին:

*Խորագրութեան յատուկ տեղեկութեանցն համաւատ Կաւելպանցն յախորդուք:

Ծիծեալ անիմ պազմուն երեք կեռու կը գննութ գրած. — 1. Խըր յատուկ ծեռնագիր հայերէն ստորագութիւնը է՞ր ոռուածն “Ա. Պուտրու Վ. Դար է հար ով վ Ընդ Ռ. Մէծ աւառ Վրացի Հարց:” — 2. Թաղդարիւն լեզուա հուսական ուղարգութեամբ վարի ձնուց. “P. Pierre Carissimianti, Sup. général et Fondateur de la Congrég. Géorgienne.” — 3. Հատուածագրին տուած համար (անրուշ նասուն), Տէր Վետրու Խորիսմարէած:

Այս կրօնի հիմնադիրն երեք հայութ վարապէտն կը Խոսէր համարակ եւ կը գործ հայերէն. զարաքար հայերէն ի վրացի մարտ գրեթ կը Թարգմանէր իր Կոստանդնուպոլիս համար, որոսկէտ ունան իրն